

Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Tarihçe:

Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki ilişkiler, Avrupa Topluluğu (AT) ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren **Ankara Anlaşmasının** temel oluşturduğu ortaklık rejimi çerçevesinde kurulmuştur.

Ankara Anlaşmasının 28. maddesinde, Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu Kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenilebileceğini gösterdiğinde, Âkit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelenmesi hükme bağlanmaktadır.

Ankara Anlaşmasında, Türkiye ile AT arasında kurulan ve nihai amacı Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliği olan ortaklığın, üç dönemden geçerek gerçekleşmesi öngörülmüştür. Bunlar; hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönemdir. Geçiş döneminde Türkiye ile AT arasındaki ilişkiler, Ankara Anlaşmasının yanı sıra, 23 Kasım 1970'de imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren **Katma Protokol** uyarınca düzenlenmiştir. Geçiş döneminde, taraflar arasında sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tedricen gerçekleştirilmesi, işçilerin karşılıklı olarak serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde giderek genişleyecek bir tercihli ticaret rejiminin uygulanması, Katma Protokolün belirlediği alanlarda Türkiye ile AT arasında mevzuat ve politikaların yaklaştırılması ile şartların elverdiği ölçüde, hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür.

Ankara Anlaşmasının 2. maddesinde Türkiye ile AT arasında başlatılması öngörülen gümrük birliği, yine Ankara Anlaşmasının 10. maddesine göre, Topluluk üyesi Devletlerle Türkiye arasında, ithalatta olduğu gibi ihracatta da gümrük vergileri ve eş etkili vergi ve resimlerin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili başka her türlü tedbirin yasaklanmasını; Türkiye'nin üçüncü ülkelerle ilişkilerinde, Topluluğun ortak gümrük tarifesinin kabulünü ve Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan sair mevzuata yaklaşmayı kapsamaktadır.

Gümrük birliğinin (sınai ürünlerde) tamamlanmasını izleyen dönem, Ankara Anlaşmasında “son dönem” olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, Türkiye ile Topluluk arasında, özellikle, tarım ürünleri ticaretinde, önce tavizli rejimin genişletilmesi, tedricen serbest dolaşıma geçilmesi (ancak, bunun için Türkiye'nin tarım politikası ile AT'nin tarım politikasının yaklaştırılması gerekmektedir); kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanması yönünde somut adımlar atılması; Türkiye'nin geniş anlamda rekabet hukuku mevzuat ve uygulamalarının Topluluk sistemiyle giderek tam uyumlu hale getirilmesi; Türkiye ile Topluluk arasında ekonomik ve hatta sosyal politika koordinasyonunun tedricen güçlendirilmesi ve dış ticaret politikalarının tam uyumlu hale

getirilmesi yönünde somut gelişmelerin olması gerekmektedir. Ankara Anlaşması, son dönem için bir süre saptamamış, bunu taraflara bırakmıştır.

Bu çerçevede, AT, sanayi ürünlerinde, Türkiye'ye karşı gümrük vergilerini, eş etkili vergi ve resimleri, bir kısım tekstil ve petrol ürünleri dışında, Katma Protokolün ticari hükümlerini yürürlüğe koyan Geçici Anlaşma uyarınca, 1 Ocak 1971 tarihi itibarıyla kaldırmıştır. Türkiye çıkışlı tarım ürünlerine uyguladığı gümrük vergilerini 1 Ocak 1981'den itibaren kademeli olarak uyguladığı indirimlerle 1 Ocak 1987'de kaldırmıştır.

İşçilerin serbest dolaşımının en geç 1 Aralık 1986'da karşılıklı olarak gerçekleşmesi gerekir iken, temelde herhangi bir gelişme sağlanamamış, sadece Ortaklık Konseyi, 1976 ve 1980 yıllarında, Avrupa'da çalışmakta olan Türk vatandaşlarının durumunu iyileştirici bazı kararlar almıştır.

Katma Protokolde 1985 ve 1995 olarak belirlenen takvimlere göre tespit edilen 12 ve 22 yıllık listelerde AT menşeli sınai ürünlere gümrük sıfırlamasını, üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifesine uyumu tedricen gerçekleştirme taahhüdü altına girmiş bulunan Türkiye ise, 1995 yılbaşı itibarıyla, 12 Yıllık Listede yüzde 95, 22 Yıllık Listede yüzde 90 oranında gümrük indirimi gerçekleştirmiş, ortak gümrük tarifesine ise, söz konusu listeler itibarıyla, sırasıyla yüzde 90 ve yüzde 85 oranında uyum sağlamıştır. 1993 yılı İthalat Rejimiyle ilk kez Topluluk çıkışlı bazı tarım ürünlerine taviz tanınmış, 1994 yılında ise taviz listesi genişletilmiştir.

Türkiye, nihai amacı yönünde, 14 Nisan 1987 tarihinde, AT'ye, ortaklık ilişkisinden bağımsız olarak tam üyelik başvurusunda bulunmuş ve 1988 yılında AT Komisyonu ile yapılan Ad Hoc Komite toplantıları ilişkilerin canlandırılması bakımından yeni bir dönemi başlatmıştır.

Bu dönemde, ortaklığın önemli karar organı Ortaklık Konseyinin etkinlik kazanmaya başladığı görülmüş olup, 30 Eylül 1991'de Ortaklık Konseyi uzun bir süreden sonra ilk kez toplanmıştır.

9 Kasım 1992 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi'nin isteği doğrultusunda yürütülmeye başlanan ortak çalışmalar sonucunda, gümrük birliğinin 1995 yılında tamamlanması amacıyla yapılacak çalışmaların tespiti ve izlenmesini sağlamak üzere, Türkiye-AT Gümrük Birliği Yönlendirme Komitesi kurulmuştur.

Anılan Komite tarafından hazırlanan Gümrük Birliği Çalışma Programı çerçevesinde, Türkiye ile AT arasında kurulacak gümrük birliğinin iyi işlemesi için gerekli konuları içeren bir Ortaklık Konseyi Karar Taslağı hazırlanmıştır. Taslak 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyinde karara bağlanmıştır.

6 Mart 1995 tarihli ve **1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı** (OKK) ile, Türkiye ile AT arasında, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tam olarak kurulması aşamasına gelinmiştir. Ortaklık Konseyinin 1/95 sayılı bu Kararı, beraberindeki iki metinle (Ortaklık İlişkilerinin Gelişmesine İlişkin İlke Kararı ve Mali İşbirliğine İlişkin Topluluk Bildirisi), Türkiye ile AT arasındaki ortaklık ilişkisinin 1 Ocak 1996'da başlayan son döneminin gelişme doğrultusunu belirlemektedir.

1/95 sayılı OKK'da, Türkiye ile AT arasındaki gümrük birliğinin tam olarak işlemeye başlaması için, Türkiye'nin gümrükler ve dış ticaret mevzuatı konularında yerine getirmesi gerekli uyum çalışmaları yanında, rekabet hukuku, fikri ve sınai haklar, sınai mevzuat alanlarında mevzuatını AT hukuk düzenine yaklaştırması için göz önünde tutması gerekli AT mevzuatı da belirtilmektedir. Karara göre, Türkiye yukarıda anılan alanlardaki mevzuat yaklaştırmasının önemli bir bölümünü 31 Aralık 1995 tarihine kadar tamamlamak durumundadır. Ortaklık Konseyi Kararının diğer önemli bir bölümü de, gümrük birliğinin 1996 yılı ve sonrasında sağlıklı biçimde işlemesi için alınması gerekli tedbirler ile izlenmesi gerekli usulleri tespit etmekte, bu amaçla, ortaklığın kurumsal veçhelerini, özellikle danışma prosedürleri açısından takviye edici yeni düzenlemeler getirmektedir.

6 Mart 1995'de toplanan Ortaklık Konseyinden geçen ikinci metin, **Ortaklık İlişkilerinin Gelişmesine İlişkin İlke Kararı** dır. İlke Kararında, ortaklık rejiminin son dönemine ilişkin olarak, Türkiye-AT ilişkilerinin gelişme yönünü belirleyici konularda yapılacak çalışmaların genel çerçevesi ortaya konmaktadır. Bu çerçevede; Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu Antlaşmasının kapsamına giren ürünlerin taraflar arasında serbest dolaşımını sağlayacak müzakerelerin ve tarım ürünlerine karşılıklı olarak tanınacak yeni tavizlere ilişkin müzakerelerin 1995 yılında tamamlanması ilke olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, taraflar arasında makroekonomik konularda bilgi ve görüş alış verişinin başlaması kabul edilmekte ve enerji, taşımacılık, telekomünikasyon alanlarında Trans-Avrupa alt yapı projelerine Türkiye'nin katılımı başta olmak üzere, taraflar arasında geniş bir çerçevede işbirliğinin sağlanması amacıyla ortak çalışmalar yapılması düşünülen öncelikli alanlar tespit edilmektedir. Söz konusu öncelikli alanlar arasında sanayi, ulaştırma, enerji, telekomünikasyon, tarım ve çevre gibi sektörlerin yanısıra, istatistik, adalet ve içişleri, tüketicinin korunması, kültür, enformasyon ve haberleşme gibi konular da bulunmaktadır.

6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında ele alınan üçüncü metin, **Mali İşbirliğine İlişkin Topluluk Bildirisi**dir. Bildiride Topluluk tarafı, Türkiye ile mali işbirliğine, gümrük

birliğinin işlemeye başlamasıyla birlikte yeniden başlanacağını ve bu konudaki ayrıntılı düzenlemelerin 1995 yılının ikinci yarısında belirleneceğini taahhüt etmektedir.

Ortaklık Konseyinin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında alınan İlke Kararı doğrultusunda, Türkiye-AT Ortaklık ilişkisinin son döneminde öncelikle ele alınması gereken çalışmalar çerçevesinde olmak üzere, Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluđunu Kuran Antlaşmanın Yetki Alanına Giren Ürünlerin Ticareti İle İlgili Anlaşma, 25 Temmuz 1996 tarihinde imzalanmış ve 1 Ağustos 1996 tarih ve 22714 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, yukarıda bahse konu, 6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Belgelerinin 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmesiyle ivme kazanmıştır. Öte yandan, Türkiye'nin AB'ye tam üye olma yönündeki nihai hedef ve çabaları da gerek gümrük birliğinin gerçekleştirilmiş olması, gerek AB'nin genişleme sürecine ilişkin olarak son dönemlerde ortaya çıkan bir dizi gelişme sonucunda, yeni boyutlar kazanmıştır. Böylece, bir taraftan gümrük birliği sürecindeki yükümlülüklerimiz doğrultusunda faaliyetler sürdürülürken, diğer yandan AB'nin genişleme sürecinde yer alma yönündeki girişimler de yoğunlaştırılmıştır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye, Ankara Anlaşmasından ayrı olarak, tüm Avrupa ülkelerine tanınmış haktan yararlanarak Avrupa Topluluklarına tam üyelik başvurusunda bulunmuş, bu başvuru 1989 yılında AT Komisyonu tarafından bir **Görüş Raporu (AVIS)** ile değerlendirilmiş ve o dönem itibarıyla Türkiye'nin üyeliğine ilişkin olarak verilecek kararın ertelenmesinin uygun olacağı sonucuna varılmıştır. Bu nedenle, Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna somut ve kesin bir cevap verilmemiştir. Türkiye, 1996 yılından itibaren AB tarafından başlatılmış bulunan yeni genişleme sürecinde yer almak isteğini AB'ye iletmiştir.

Bu çerçevede, AB Dışışleri Bakanlarının 15-16 Mart 1997 tarihlerinde Hollanda'nın Apeldoorn kentinde gerçekleştirdikleri toplantıda, 1963 Ankara Anlaşması ve 1989 AT Komisyonu Görüşünde belirtildiği şekilde Türkiye'nin tam üyeliğe ehil bulunduğu teyid edilmiş olup; adaylık konusunda Türkiye'ye diğer aday ülkelerle aynı ölçütlerin uygulanacağı belirtilmiştir. Bu anlayış, 29 Nisan 1997 tarihli Türkiye-AT Ortaklık Konseyi toplantısında da tekrar edilmiştir.

Önemli bir değişim sürecinin içinde bulunan AB'nin yapısal ve kurumsal açılardan güçlendirilmesi ve genişleme hazırlıklarının tamamlanması ile ilgili kararların alınması aşamasındaki bir diğer gelişme olan ve 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde Amsterdam'da gerçekleştirilen AB Zirvesinde ise, hiçbir aday ülkenin ismi zikredilmemiş; ancak Türkiye, Zirveyi izleyen 27 Haziran tarihli bilgilendirme toplantısına diğer adaylarla birlikte eşit şartlar altında katılmıştır. Bu gelişmeleri izleyen dönemde Avrupa Komisyonu, 16 Temmuz 1997 tarihinde genişleme süreci politikalarına ilişkin olarak “Gündem 2000” başlıklı raporu yayımlayarak 10 Merkezi ve Doęu Avrupa ülkesi (MDAÜ) ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin genişleme sürecine dahil edilmesini öngörmüş olup; Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Estonya ile tam üyelik müzakerelerinin açılmasını önermiştir.

Anılan raporda Türkiye'ye genişleme boyutunda yer verilmekle birlikte, ülkemiz ne katılım müzakereleri açılacak ülkeler arasında, ne de katılım öncesi stratejiye dahil ülkeler kapsamında sayılmıştır. Türkiye, Avrupa Komisyonunun “Gündem 2000” ile aynı zamanda açıkladığı ve Türkiye ile ilişkilerin güçlendirilmesini hedef alan “Bildirim” çerçevesinde ele alınmış olup; sadece ilişkilerin gümrük birliği ötesine geçecek şekilde geliştirilmesi önerilmiştir.

12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da toplanan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde de, Türkiye'nin beklentilerinin büyük bir kısmı gerçekleşmemiştir. Her ne kadar Türkiye'nin AB'ye üyelik hedefi doğrultusunda, katılım öncesi strateji olarak nitelendirilebilecek bir işbirliği programının geliştirileceği ifade edilmiş ve ülkemiz Avrupa Konferansına davet edilmiş ise de, gerek Türkiye'nin diğer on bir aday ülke ile birlikte değerlendirilmeyerek AB tarafından ayrımcı bir yaklaşımın benimsenmesi; gerek bahse konu Konferansın genişleme süreci ile bağlantısının kesilerek, Türkiye açısından öngörülen kapsam ve nitelikten uzaklaşmış olması; gerekse Türkiye için diğer aday ülkelere farklı “özel siyasi koşullar” öne sürülmesi nedeniyle, anılan Zirve ertesinde taraflar arasındaki siyasi ilişkilerde bir tikanıklığın baş gösterdiği gözlemlenmiştir. Nitekim Türkiye, 12 Mart 1998 tarihinde Londra'da toplanan Avrupa Konferansına katılmayı tercih etmiştir. Bu gelişmeler sonucunda, Türk hükümetinin 14 Aralık 1997 tarihinde yayımlanmış olduğu **Bildiride**, bir yandan Kıbrıs, Türk-Yunan ilişkileri ve insan hakları başlıkları altında ve esasen AB tarafından ortaya konmuş bulunan siyasi konuların karşılıklı ilişkilerimizde gündem dışında tutulmasına özen gösterileceği; diğer taraftan da, bu ilişkilerin ekonomik ve ticari boyutlarına halel getirilmemesine gayret edileceği ifade edilmiştir.

12 Mart 1998 tarihli Avrupa Konferansının hemen öncesinde Avrupa Komisyonu tarafından 4 Mart 1998 tarihinde “Türkiye için Avrupa Stratejisi” başlıklı bir belge yayımlanmıştır. Anılan belge, 1997 yılının Temmuz ayında yayımlanan “Bildirim”in ötesine çok geçmemekle birlikte Türkiye’nin her alanda AB’ye yakınlaştırılması suretiyle tam üyeliğe hazırlanmasının önemini vurgulamaktadır. Söz konusu belgenin Türkiye tarafından yetersiz bulunmasının ardından, Türkiye, 22 Temmuz 1998 tarihinde, Türkiye – AB ilişkilerinin geliştirilmesine dair görüş, talep ve önerilerini içeren mukabil bir “Strateji Belgesi”ni AB tarafına iletmiştir.

“Strateji Belgesi”nde, Ortaklık Anlaşmasının nihai amacının, Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyeliği olduğu belirtilerek, ortaklık ilişkilerindeki gelişmelerin ancak bu hedef yönünde gerçekleşmesi halinde bir değer taşıyabileceği, bu gerçekleşmenin ise, AB’nin yükümlülüğü olan mali işbirliğinin sağlıklı biçimde işlemesine, Ortaklık Konseyinin etkili ve düzenli çalışmasına ve Türkiye’nin, gümrük birliğiyle doğrudan ilgili konularda Avrupa Birliğince alınan kararlar üzerinde etkili olabilmesini sağlayacak mekanizmaların sağlıklı işlemesine bağlı olduğu özellikle vurgulanmıştır. Aynı belgede, ayrıca, Türkiye – AB ilişkilerinin gelişmesi bakımından öncelikle ele alınması gereken hususlar da yapıcı bir anlayışla Topluluk tarafına iletilmiştir.

Cardiff’de, 15-16 Haziran 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen AB Zirvesinin ardından yayımlanan Zirve Sonuçları Belgesinin Türkiye ile ilgili kısımları, anılan Belgenin “Genişleme” başlığı altında yer almıştır.

AB’nin en kapsamlı genişleme perspektifinin belirlendiği ve önümüzdeki dönemde AB’ye katılacak ülkelerin tespit edilerek, bu ülkelere ilişkin katılım stratejilerinin geliştirildiği Lüksemburg Zirvesinin Türkiye’ye ilişkin kısımları ile mukayese edildiğinde, Cardiff Zirvesi sonuçlarının Türkiye’nin konumunda nisbî bir ilerleme sağladığı söylenebilir.

Cardiff Zirvesinde, Avrupa Komisyonunun, diğer aday ülkeler bakımından izlenen yöntemle uygun olarak, Türkiye’de AB’ye üyelik yönünde sürdürülen çalışmaları izlemek ve bu alandaki gelişmeler hakkında Zirveye düzenli olarak rapor vermekle görevlendirilmesi, Avrupa Birliğinin, Lüksemburg’da aldığı kararın düzeltilmesi açısından olumlu bulunmuştur. Ayrıca, Zirve Sonuç Belgesinde “Türkiye için Avrupa Stratejisi”nin olumlu karşılandığı ve bu Stratejinin Türkiye’nin önerileri doğrultusunda geliştirilebileceği ifade edilmiştir. Ancak, Türkiye’nin adaylığının, Lüksemburg Zirvesinde, Türkiye için özel olarak öngörülmüş bulunan bazı siyasi şartlara bağlanmış olması hususunda herhangi bir değişiklik yapılmaması nedeniyle, Cardiff Zirvesi sonuçları da Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmamıştır.

Cardiff Zirvesinde alınan karar uyarınca, Türkiye de diğer adayların dahil olduğu rapor sistemine dahil edilmiş ve Türkiye'nin Kopenhag kriterleri bakımından performansını inceleyen ilk **İlerleme Raporu** 1998 yılında yayımlanmıştır.

11-12 Aralık 1998 tarihlerinde gerçekleştirilen Viyana Zirvesi neticesinde hazırlanan Zirve Sonuçları Belgesinin genişlemeye ilişkin kısmında da, Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine büyük önem verildiği belirtilmiş ve Türkiye'nin AB üyeliğine hazırlanması amacıyla yönelik olarak oluşturulan Avrupa Stratejisinin, Lüksemburg ve Cardiff Zirveleri sonuçları da dikkate alınarak uygulanmasının taşıdığı önem vurgulanmıştır. Zirve sonuçları, Türkiye'nin AB üyeliğinin teyid edilmesi açısından olumlu olarak değerlendirilse de, herhangi bir yenilik getirmemiştir. Türkiye, bahse konu Zirve sonrasında da, Avrupa Stratejisinin bir katılım stratejisi olarak yetersiz kaldığı ve geliştirilmesi gerektiği yönündeki tutumunu değiştirmemiştir.

AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının 3-4 Haziran 1999 tarihlerinde Köln'de gerçekleştirdikleri Zirvede de, yukarıda ifade edilen özel siyasi koşulların bertaraf edilmesine ilişkin bir gelişme olmamıştır. Buna karşılık, Almanya ve Almanya ile birlikte hareket eden birkaç ülke Türkiye'nin "aday ülke" olarak telakki edilmesini mümkün kılacak bir ifadenin sonuç belgesine eklenmesini istemişlerdir. Ancak, Yunanistan, İsveç ve İtalya'nın bu ifadeye karşı çıkmaları sonucunda Köln Zirvesinde Türkiye'ye ilişkin herhangi bir gelişme kaydedilememiştir.

AB Dışişleri Bakanlarının 4-5 Eylül 1999 tarihlerinde Finlandiya'da Saariselka'da yaptıkları ve AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının Aralık ayında Finlandiya'nın dönem başkanlığı sonunda yapacakları zirve toplantısı için bir hazırlık niteliği taşıyan gayri-resmi toplantıda, Türkiye'ye resmi adaylık statüsü kazandırılması yönünde AB üye ülkeleri arasında bir görüş birliği sağlanamamıştır. Almanya, Fransa, Hollanda ve İtalya Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi gerektiğini vurgularken, başını İsveç ve Danimarka'nın çektiği Baltık ülkeleri adaylık statüsü verilmeden önce Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine, özellikle de siyasi alandaki kriterlere uyum sağlaması gerektiğini vurgulamışlardır. Yunanistan prensip olarak Türkiye'nin adaylığına ve tam üyeliğine karşı olmadığını bildirmiş, ancak bunun gerçekleşmesi için Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin AB üyeliğine karşı benimsediği olumsuz tutumu değiştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Türkiye'ye ilişkin ikinci İlerleme Raporu 13 Ekim 1999 tarihinde yayımlanmış ve anılan Raporda, Türkiye'nin AB ile gümrük birliğini gerçekleştirme konusunda ciddi bir performans

gösterdiğine dikkat çekilerek, aday ülkeler arasına Türkiye'nin de dahil edilmesi yönünde görüş bildirilmiştir.

Nitekim, 10-11 Aralık tarihlerinde Helsinki'de gerçekleştirilen AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Türkiye, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda Avrupa Birliğine aday ülke olarak kabul edilmiştir. Bu gelişme, Türkiye-AB ilişkileri açısından büyük önem taşımaktadır. Zirve metninde, Türkiye'nin, diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesinde aday ülke olduğunun ilan edilmesinin yanı sıra, üyelik bakımından gerekli olan reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak Türkiye için bir "Katılım Öncesi Strateji" geliştirileceği belirtilmiştir. Ayrıca, katılım sürecinde, Türkiye'nin de Topluluk Programlarından faydalandırılacağı ve AB ile diğer aday üye ülkeler arasında yapılacak toplantılara dahil edileceği ifade edilmiştir. Bunlara ilaveten, Türkiye'nin AB'ye katılımında AB müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program hazırlaması öngörülmüştür. Bu doğrultuda Zirvede, Avrupa Komisyonundan üstlenilmesi gereken AB mevzuatına ilişkin bir çalışma yapması ve katılım öncesi sağlanacak olan tüm mali yardımların koordinasyonuna ilişkin bir çerçeve hazırlaması talep edilmiştir.

Taraflar arasındaki ilişkilerde meydana gelen bu gelişmeler sonrasında, 11 Nisan 2000 tarihinde Lüksemburg'da Türkiye-AT Ortaklık Konseyinin 39'uncu toplantısı gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda alınan 2/2000 sayılı OKK uyarınca, gümrük birliğinden bu yana üzerinde çalışılan hizmetler ve kamu ihaleleri alanındaki müzakerelerin başlatılması öngörülmüştür. Bu doğrultuda, 2000 yılı içinde Türkiye ile AB arasında hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve kamu ihalesi pazarlarının karşılıklı olarak açılmasına ilişkin müzakereler başlatılmış ve Türkiye'nin adaylık perspektifini de içeren serbestleşmeyi öngören bir OKK hazırlanması yönünde adımlar atılmıştır. Ayrıca, söz konusu toplantıda alınan 3/2000 sayılı OKK uyarınca AB müktesebatına uyum aşamasında büyük önem taşıyan tarama sürecine bir ön hazırlık niteliği taşıyan analitik inceleme için 8 alt komitenin kurulması kararlaştırılmıştır. Bu komiteler aynı yıl içinde çalışmalarına başlamıştır. Böylece, hem Katılım Ortaklığı, hem Ulusal Program hazırlıkları için önemli bir adım atılmıştır.

Türkiye'nin, Helsinki Zirvesinde, diğer aday ülkelerle eşit şartlarda aday ülke ilan edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve AB Konseyince onaylanan ve Türkiye'nin, Kopenhag kriterlerine (ekonomik ve siyasi) uyum için yapması gerekenleri, AB müktesebatına uyum yükümlülüklerini, sağlanması gereken mali yardımları ve üyelik için gerekli kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren ilk **Katılım Ortaklığı Belgesi**, 24 Mart 2001 tarihinde Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.

Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak, AB müktesebatına uyum sağlanması için mevzuatımızda yapılacak değişikliklerin ve yeni düzenlemelerin, uyum için gerekli beşeri ve mali kaynakların, Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen önceliklerin yanı sıra, Türkiye'nin uyum için gerekli gördüğü kendi önceliklerinin, AB müktesebatının üstlenilmesi için gerekli olan idari kapasitenin geliştirilmesinin ve kısa ve orta vadeli öncelikler takviminin yer aldığı **AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı** (Ulusal Program) Taslağı DPT tarafından hazırlanarak, 28 Kasım 2000 tarihinde Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine iletilmiştir. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından nihai hale getirilen Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulunda kabul edilerek 24 Mart 2001 tarih ve 24352 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Ayrıca, AB'ye üyelik yönünde Türkiye'nin gerçekleştirmeyi öngördüğü ekonomik reformları içeren **Katılım Öncesi Ekonomik Programın** ilki 2001 yılında DPT tarafından ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği halinde hazırlanmış ve Ekim 2001 tarihinde Avrupa Komisyonuna iletilmiştir. Katılım Öncesi Ekonomik Programlarda, Türkiye'nin ileriye yönelik makroekonomik hedeflerine ve sürdürülen yapısal reformlara yer verilmektedir.

Ulusal Programda yer alan kısa ve orta vadeli önceliklerin tamamlanması yönünde, gerek mevzuat uyumu gerek idari yapılanma bakımından pek çok alanda çalışmalar sürdürülmüştür. 14-15 Aralık 2001 tarihlerinde yapılan Laeken Zirvesinde, Türkiye tarafından Ekim 2001'de gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri, Türkiye ile müzakerelerin başlatılması yönünde önemli bir gelişme olarak değerlendirilmiş ve Türkiye'nin siyasi ve ekonomik kriterlere uyum yönünde reformlara devam etmesinin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, söz konusu Zirvede, Türkiye'nin müktesebata uyum durumunun değerlendirilmesinde yeni bir aşamaya geçilmesi gereğine dikkat çekilmiştir.

Haziran 2002'de gerçekleştirilen Sevilla Zirvesinde, Türkiye'nin, Katılım Ortaklığı Belgesinde belirtilen önceliklerin tamamlanması konusundaki gayretlerinin desteklediği belirtilmiş, siyasi ve ekonomik reformların hayata geçirilmesiyle Türkiye'nin AB'ye katılım ihtimalinin ortaya çıkacağı ifade edilmiştir. Türkiye'nin adaylığının bir sonraki aşamasına ilişkin kararın da Kopenhag Zirvesinde alınabileceği belirtilmiştir.

AB'ye üyelik yönünde Türkiye'nin gerçekleştirmeyi öngördüğü ekonomik reformları içeren Katılım Öncesi Ekonomik Programın ikincisi yine DPT tarafından ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile işbirliği halinde hazırlanarak Ağustos 2002 tarihinde Avrupa Komisyonuna iletilmiştir.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde gerçekleştirilen Kopenhag Zirvesinde, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde 2002 yılı içinde kaydettiği ilerlemelerin olumlu karşılandığı belirtilmiş, ancak siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı vurgulanmıştır. Zirvede, Komisyonun görüş ve tavsiyeleri ışığında, Aralık 2004'te toplanacak Zirvenin Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, Kopenhag Zirvesinde, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 9 Ekim 2002 tarihli genişlemeye ilişkin **Strateji Belgesinde** yer alan Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesinin gözden geçirilmesi ve Türkiye'ye sağlanacak mali yardımın artırılması yönündeki yaklaşım kabul edilerek, Komisyon, Türkiye için yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlamaya davet edilmiştir. Bu doğrultuda, Avrupa Komisyon tarafından hazırlanan yeni **Katılım Ortaklığı Belgesi**, 14 Nisan 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir.

19-20 Haziran 2003 tarihlerinde gerçekleştirilen Selanik Zirvesinde, başta 2003 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülen hukuki düzenlemeler olmak üzere, Türk hükümetinin reform sürecininin devam ettirilmesine ilişkin kararlılığının memnuniyetle karşılandığı belirtilmiş ve katılım müzakerelerinin başlatılması için Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi yönünde sürdürülen çabaların desteklendiği ifade edilmiştir.

Yeni Katılım Ortaklığı Belgesine paralel olarak, Ulusal Programın revizyonu çalışmaları tüm kamu kurum ve kuruluşlarının katkılarıyla Avrupa Birliği Genel Sekreterliği tarafından tamamlanmıştır. Söz konusu Program, Bakanlar Kurulunda kabul edildikten sonra Avrupa Komisyonuna sunulacaktır.

Kaynak: www.dpt.gov.tr